

**Päästke
poisid!**

Päästke poisid!

*Raisa Cacciatore
Samuli Koiso-Kanttila*

Soome keelest tõlkinud Kadri Jaanits

Originaali tiitel:
Raisa Cacciatore
Samuli Koiso-Kanttila
Pelastakaa pojat!
Minerva Kustannus OY

Toimetanud Maia Rõigas
Kujundanud Päivi Palts

© Raisa Cacciatore, Samuli Koiso-Kanttila
© Tõlge eesti keelde. Kadri Jaanits, 2009
© Eessõna. Tiia Lister, 2009
ISBN 978-9985-3-1941-3

Kirjastus Varrak
Tallinn, 2009
www.varrak.ee

Trükikoda OÜ Greif

SISUKORD

- 7 Eessõna

- 11 Päästke poisid!
- 21 Samasugune, aga nii erinev
- 51 See on poiss! (0–1-aastane)
- 71 Hoiame kõik samast nööriest kinni (2–6-aastane)
- 111 Rühmaõpe üheskoos (7–10-aastane)
- 173 Ei taha, ei suuda, ei ole võimeline (11–16-aastane)
- 249 Mehe mõõt (17–20-aastane)
- 313 Kas kõik on korras?

- 331 Lisad

EESSÕNA

„Poisid on probleemiks kogu Euroopas!” Sellise mõtteavalduse on esitanud viimastel aastatel mitmed kogenud pereterrapeudid, kes töötavad lastevanemate, õpetajate ja poistega erinevates maades.

Kui astuda ühe koolimaja uksest sisse vahetunni ajal, võime näha koridorides ringi jooksvaid, tõuklevaid ja kisavaid poisse. Vaevalt leidub kooli, kus avaneb teistsugune vaatepilt. See ongi ju loomulik – selline ongi poiste elu. Mis selles imelikku on? Kummaline, ebameeldiv või isegi murettekitav on hoopis see, et üha enam räägitakse murelastest koolis – ja mõeldakse selle all poisse. Kui koolis karistatakse last käskkirjaga, on selleks harva tüdruk. Kui mõni õpilane saadetakse alaealiste asjade komisjoni, on see samuti enamasti poiss. Kui keegi on koolipeol purjus või sattunud õnnetusse, siis pahatihti poiss.

Mis on poistega juhtunud? Peaksime siinkohal ka küsima, kas nii käituvad ainult poisid või on nad vaid sarnased mees-
tega, oma isadega?

Oma töös olen alati olnud üllatunud, kui poiste pahanduste lahendamiseks kooli kutsutud isade asemel ilmuvad kohale emad. Olen lastevanemate koosolekule tulnud isade käest kuulnud, et selleks tuleb tükk aega julgust koguda, et saada üle hirmust kooliõhkkonna ees. Olen mõelnud, et paljud isad (endised poisid) pole vist üle saanud oma poisielu alandustest ja ebaõnnestumistest, mida nad koolis on pidanud kogema. Olen nii mitugi korda näinud ka psühholoogina, et väliselt väike konflikt õpetaja ja lapse vahel paisub suureks tülik, sest isa ise on „tülimaterjali” oma kooliajast peale hinges kandnud.

Probleemid poistega on kestnud mitmeid põlvkondi, sest pole mõistetud poisse ja nende kujunemisaega, pole osatud poistega õigesti käituda ei koolis ega ka kodus.

See Raisa Cacciatore ja Samuli Koiso-Kanttila suurepärase raamat on üleskutse poiste elu toetamiseks, nende juhtimiseks ja abistamiseks, et edaspidi võiksime kodudes/koolides poisse paremini mõista ja niiviisi nende elukvaliteeti parandada. Poisid ei pea olema ega tohi olla vaid murelasteks!

Poisid on meeste järelkasv, meie riigi ja maailma tulevik ning lootus. Kui nad kasvavad suureks murelastena, kas nad oskavad siis meestena elada ilma, et nad oleksid murede allikaks oma kodus ja töökohal? Meessoolt oodatakse, et nad oleksid meestena, isadena, juhtidena hoopis murede lahendajaks, toeks ja kaitsjaks.

Poisid käituvadki tihti kui juhid – uute ja maailma edasi viivate teede avastajad peavad olema riskijad, vahel ka vana ja iganenu lõhkujad. Nad on juhid ja ettevõtjad igas mõttes. Nagu ütlevad autorid, tahab iga poiss midagi või kedagi juhtida – olgu see auto või suurettevõtte tulevikus. Koolis aga segavad juhiannetega poisid kõiki – õpetajatest koolijuhini. Poisid on loomingulised, ka koolis, aga loomingulisus on tülikas.

Muidugi on poisse, kes elavad ja tunnevad end tänases maailmas väga hästi, aga rohkem on poisse, kes on halvasti mõistetud ja tajuvad oma elu mõttetuna ning on pidevas pinges. Kes neid aitab?

„Päästke poisid!“ jagab ohtralt nõu, kuidas poisse paremini mõista ja toetada. Soome ühiskonnas pakutakse palju abi nii õpetajatele kui ka lastevanematele, avastatakse varakult probleemidega poiste vajadused ja sekkutakse, kui see on vajalik. Ka lastevanematele on toeks mitmeid organisatsioone, kes teevad tõhusat tööd nii perega tervikuna kui ka hädas oleva lapsega eraldi. Just seetõttu hakkab Soomes töö probleemsete lastega/poistega juba positiivseid vilju kandma. Eestis on

sellised tugisüsteemid alles loomisel, seetõttu on nii kodus kui ka koolis nõuanded teretulnud.

Raamatus öeldakse, et tihti suunatakse halvasti käituvate poistega tegelema ennekõike politsei ja korrakaitse, selle asemel, et pakkuda neile abi sotsiaaltöötajate, psühholoogide või psühhiaatrite näol.

Psühholoogina olen korduvalt kogunud, et halbade hinetega ja koolist puuduvad poisid on tõsises depressioonis või ravi vajava käitumishäirega, aga keegi pole selle peale mõelnud ega abi otsinud. Mõnigi kord on uuritud ennekõike võimalusi erikooli saatmiseks. Eriti raske on professionaalset abi leida maapiirkondades.

Kahetekümne aastaga on Eestis igal aastal põhikooli pooleli jätnud 700–800 poissi, see on kõhedust tekitav hulk. 70% eriõpet vajavatest Soome õpilastest on poisid. Meil kindlasti rohkemgi, aga meie koolis jäävad nad sageli aitamata. Poolelijäänud haridustega kaotavad need poisid üldjuhul ka võimaluse teostada oma erilisi võimeid ja unistusi.

Soomes on uuritud, et 10–20% rahvastikust on õpiraskustega, see on peaaegu üks miljon inimest – nad kõik vajavad abi ja enamik neist on poisid. Meil pole selliseid uuringuid tehtudki.

Mõistagi on kõige õnnelikumad poisid need, kellel on eeskujuks ja eeskõndijaks hea sõber – oma isa. Suure mehe järgedes on poisil kergem sammuda ja leida oma koht elus. Samas on vähe selliseid õnnelikke poisse, kellel on isa innustavad jäljed ees. Mõni isa kaotab poja ja oma isaduse juba mõni minut pärast lapse sündi, ütlevad raamatu autorid. Meestele pole õpetatud isaks olemist ja naised ei oska mängida koos laste ja mehega ega jagada vastutust laste kasvatamisel. Olen näinud läbipõlenud emasid, kes ei usalda ega julge kaasata isa poisi kasvatamisse – naine ei mõista ei oma meest ega ka siis ju oma poega.

Selle raamatu kõige suurem väärtus on, et autorid vaatlevad ja kirjeldab erinevas vanuses poiste kujunemise põhiprobleeme. Me saame teada, mida peaksime teadma eelkoolieas poiste kasvatamisest. Saame aru, et oleme alahinnanud päevakava, rutii- ni ja distsipliini suurt tähtsust poisi kujunemises. Kui me loeme poisi eripärast kooliaastatel, siis on nii palju uut, mida me ei ole teadnud ega arvestanud – poiss vajab palju enam tähelepanu ja tunnustust, võimalusi tegutseda ja esineda. „Vaata mind! Vaata, mida ma oskan! Kas ma olen piisavalt hea?” Vastata tuleks nii, et poiss leiaks oma võimed ja koha maailmas.

Me oleme poistega sageli liiga karmid, sest me arvame, et nad vajavad seda. Autorid näitavad korduvalt, kui õrnad on poisi tunded ja kuidas me nendega arvestama peame, et need kujuneksid poisi terve hingeelu osaks. „Sa oled hea poiss!” „Sa oled tubli ja hea!” Need on sõnad, mida poisid vajavad.

Tunnete teadvustamine ja kontroll on õpitud oskused, aga empaatia kujuneb tasapisi, kui me aitame seda poisil välja kujundada. Poisi kasvatamiseks vajame aga neid oskusi ja empaatiat kõigepealt ise.

Käesolev raamat peaks olema kohustuslik lugemismaterjal kõigile lastevanematele ja õpetajatele, et me õpiksimme poisse mõistma ja nende elu toetama. Me peame aitama neil leida ja kujundada oma mehelikku identiteeti. Me peame pääst- ma poisid hukkamõistust ja hülgamisest, et neist kujuneksid haritud mehed, tulevased juhid ja head isad.

Autor kutsub kõiki poisse armastavaid vanemaid ja õpe- tajaid koostööle. Ilma selleta on poistel tänases maailmas väga raske.

Loodan, et pärast selle raamatu lugemist olemegi koostöök- s palju rohkem valmis!

Tiia Lister
Psühholoog-koolitaja
Poiste, nende õpetajate ja lastevanemate nõustaja

PÄÄSTKE POISID!

Poisid on poisid ja tüdrukud on tüdrukud – oma soo esindajad, aga ennekõike sünnist saati omaette isiksused. Vanemad tahavad kõigile lastele parimat. Selleks on vaja teavet, kuidas poisse ja tüdrukuid nende elus kõige paremini toetada.

See raamat keskendub poistele, aitab neid mõista ja soovib avada võimalikult paljude silmi märkamaks poiste täbarat olukorda. Raamatu eesmärk on ärgitada lapsevanemaid, kasvatajaid ja otsustajaid tegutsema selle nimel, et võimalikult paljude poiste elu võiks olla õnnelik, rõõmus ja elamisväärne. Sel moel soovime ära hoida poiste tahaplaanile jäämist tervishoius, hariduses, oma eluga toimetulekus, inimsuhetes ja kogu elus. Iga päev võiks olla kordumatu. Poiss kujundab lakkamatult oma kogemust iseendast, mehelikkusest ja maailmast. Seepärast tasub poistele iseloomulike omaduste ja nende vajaduste üle põhjalikult järele mõelda.

Ajalehepealkirjades uhkeldab sageli kahtlane poiss või mees. Kodukandis, töö juures, trennis ja kodus võib siiski näha hoopis midagi muud. Vastutustundlikke, oma perest hoolivaid ja tublisid mehi. Korralikke ja südametunnistusega noorukeid, sageli empaatilisi ja tundlikke. Toremaid ja häid poisse, kes on õiglased ja ausad sõbrad, energilised rõõmurullid. Poiste puhul on probleemiks see, mida ühiskond neile pakub. Või pigem: mida ta ei paku. Paljud vanemad murravad pead, kuidas aidata oma pojal elus toime tulla ja edugi saavutada.

GEENID JA KEEMIA

Pärlilikud tegurid on igaühe puhul erinevad. Selle tulemusel kujuneb kõigil lastel erinevaks nii sisemus kui väliskuju. X- ja

Y-kromosoomid erinevad täielikult üksteisest. Tüdrukutel on kaks iksi ning poistel üks ja yy (seega on geneetiline varieeruvus laiem). Sugunäärmed töötavad ja suguhormoonid mõllavad juba looteaas, põhjustades vaevumärgatavaid, aga olulisi ehituse ja talitluse erinevusi ka ajus. Näiteks on vastsündinud poisi ja tüdruku ajutuumade suurused erinevad. Seega erinevad juba soost tulenevalt viisid, kuidas inimesed asju tajuvad, tervikuid kogevad, sündmustele ning kaasinimeste sõnadele ja žestidele tähelepanu pööravad. Poisid tajuvad aega, ruumi, väljakutseid ja suhtlussituatsioone omal kombel.

Aju ja keha talitus on nii keemiline kui ka füüsikaline. Sugudevahelisi erinevusi uuritakse ning arutletakse nende erinevuste geneetiliste ja keskkonnast tingitud põhjuste üle. Käesolev raamat ei katsugi selles osas seisukohta võtta. Arutelu on konstruktiivne siis, kui lähtekohaks võetakse sugude võrdõiguslikkus nende erinevuses. Raamat sisaldab palju arutlusi ja kirjeldusi. Osa neist on välja nopitud uuringutest, aga palju mõttekäike kasvab välja ka praktilisest tööst. Lugeses võib soovi korral asendada kogu raamatus sõna „poiss” sõnaga „tüdruk” ning sõna „mees” sõnaga „naine” ja mõelda, kas laused vastavad tõele ka pärast seda.

ÜLLATAVAD INDIVIIDID

Sugudevaheliste erinevuste käsitlemisel on tegemist statistiliste, keskmiste erinevustega, mis ei pruugi öelda midagi üksikindiviidi kohta. Individuaalne erinevus poiste seas on väga suur. Nii tüdrukute kui poiste hulgas leidub mitmesuguseid soodumusi ja iseloomi. Poistele omane võime süsteeme tajuda ja nende vastu huvi tunda ei ole sugugi iseloomulik kõigile poistele ja meestele, küll aga võib see olla nii mõnegi tüdruku tugevaks küljeks. Tüdrukutel on keskmiselt võttes suurem kaasaelamisvõime ja kaldumus emotsionaalseks

suhtlemiseks, aga need omadused võivad samavõrd esineda paljudel poistel. Kattuvusi on rohkem kui erinevusi. Suures osas on tegemist statistiliselt silmatorkavate rõhuasetuslike erinevustega, millest ometi piisab, et lapsevanemal tekiks tunne: *sellel peab olema mingi lihtne seletus*.

Erandliku lapse puhul on vajadus nõuannete ja käsiraa-matute järele eriti suur. Paljude poiste vanemad murravad pead, miks nende pojaga on nii raske toime tulla ning miks ta on teistsugune kui paljud teised poisid. Kui poiss on oma vanemate moodi, on enamasti tegemist lihtsalt keskkonna mõistmatusena. Kui aga vanem ja laps on kumbki ise puust, on olukord teine. Põhitõdesid armastav, konkreetne poiss võib jätta kangekaelselt paindumatu mulje, kui tema isaks on teooriatest pakatav filosoof. Või teeb kergesti solvuv ja õrnuke poiss nõutuks aktiivse tegutsemisega harjunud vanemad.

LÕBUS, ÕRN VÕI HOOLETU

Lasteaedades vesteldakse sellest, kuidas poisse kohelda. Lasteaia ei suhtuta võib-olla hästi rahutusse sekeldajasse, kes on pidevalt liikvel ja tahab kõike katsuda. Seda tegutsemistahet piiratakse päris kindlasti koolis, kus ka kõige suurem mürakaru peaks rahulikult paigal istuma. Poistehulga maharahustamiseks vajalikud võtted tunduvad olevat kuhugi kadunud ja olukord muutub seda keerulisemaks, mida vanemaks lapsed kasvavad. Efektive mõtlemise ajastul nähtaks hea meelega, et ka koolis jõuaksid kõik edasi vähemalt keskmises tempos, hoolimata sellest, milline on lapse enda õpirütm. Ebasportlik tarkpea tahab tunnis hiilata ja oma teadmised kohe üle klassi õpetajale teatavaks teha. Teisal põhjustab hämmeldust jälle endasse-tõmbunud väänkael, kes ilmub kõigist pingutustest hoolimata kooli ainult ülepäeviti. Või tuleks asjale läheneda hoopis teisest küljest ja aidata inimestel poisse paremini mõista?

Oluline on vallata emotsionaalseid oskusi juba noores eas. Ühest küljest tähendab see võimet end ärrituses valitseda, teisest küljest oskust olla sobival määral kambamehelik: kontrollimatute emotsioonide, virisemise ja nutuga rühmas toime ei tule. Juba 7-aastane peaks õppima sotsiaalseid oskusi ja suutma oma tundeid piisavalt kontrollida, et teda rühmas kõrvale ei tõrjutaks. Seetõttu muretsetakse juba päris pisikeste poiste pärast, ja mitte ilmaasjata! Aga kas lastekasvatuses elab endiselt ohtlik eksiarvamus, et poolt põlvkonnast, poisse, tuleks karistada ja karastada juba pisikeset peale, et nad õpiksid inimese kombel käituma? Kas on õige õpetada juba poisipõlne vähemedukate peale näpuga näitama: vaadake nüüd, milline päevavaras temast on tulnud, sellised need mehed on! Kui asjad on nii, ajab see hirmu peale.

POISI TOIMETULEK OMA ELUGA

Poisi, ja ka mehe enesehinnangu mõjutamine on keeruline ülesanne. Kuidas on võimalik enesehinnangut kujundada, kui igasugust tegutsemist ja mõtlemist varjutab müüt, mille järgi *mees ei vaja midagi*. Mees saab hakkama ilma arstirohtude, ravi ja hoolitsuse, nõuannete ja helluseta. Mees ei nuta ega palu. Nii kasvatatakse juba väikseid poisse noorsõdurite kombel küsimusi esitamata sõna kuulama ja üksinda hakkama saama. *Mees see kasvab tattninastki, ainult mitte tühja naerjast*, ütleb soome vanasõna. Poiste punastamine, kokutamine, kõhetus või vinnid on ikka saanud negatiivse tähelepanu osaliseks. Iseenda nägemine konstruktiivsest ja positiivsest vaatenurgast ei käi ilmselt traditsioonilise mehelikkuse juurde, sest mehed peavad hakkama saama, olema edukad, kõige paremad!

Poistekollektiivides toimub pidev mõõduvõtmine. Neid on vaikumisi kasvatatud vähemalt kolme reaalsuse vaimus. Poiste ja meeste seas valitsevad omad reeglid ja tavad. Pi-

devalt toimub jaotamine tõsiselt võetavateks ja tühisteks. Olukord muutub kohe ja kollektiiv hakkab käituma teistsuguste reeglite järgi, kui kohal on kas või üks tüdruk. Tüdrükud moodustavad kolmanda, osa poiste jaoks raskesti mõistetava süsteemi/terviku. Suhe tüdruku või naisega kujuneb hiljem neljandaks, omaette müstiliseks keskkonnaks, kus mees- ja naiskultuurid peaksid leidma neile ainuomase seisundi koos eksisteerimiseks.

Poiste ja meeste maailm on sageli karune, suhtumiste ja mõõtude hindamise maailm. Mõnikord tuleb osata *olla mees*: osata ära tunda sõpruseavaldusi ja ohumärke. Mingil eluetapil tuleb iseendaga kokku leppida, mille ja kelle nimel ollakse valmis kas või rusikatega välja astuma. Vajaduse korral tuleb endas leida karmust, et kaitsta iseennast ja teisi ning moodustada kindel ühisrinne välise ohu vastu. Tuleb olla valmis võitlusekski, mis tähendab vägivalda õigluse nimel. Paljud isad proovivad õpetada oma poega riskiolukordi märkama ja õigesti hindama.

POISS VAJAB VAHENDEID

Poiss vajab vahendeid, millega suurendada oma heaolu, parandada eluga toimetulekut ja vähendada halva enesetunde hetki. Kedagi, kes õpetaks nii enesehinnangut kui ka enesevalitsemist. Isa, kes aktsepteerib, kiidab ja usub poisi edusse, teeb palju head. Isa, kes oma käitumisega õpetab rüütellikust ning seda, millal taanduda ja millal peale tungida, on kasvavale pojale väärtuslik eeskuju. Lõppude lõpuks vajab väike mees isa või ema, kes annab nõu, kuidas toime tulla kaotuse, häbi ja kibedusega.

Distsipliin ja karistamine ei ole ainsad kasvatusmeetodid. Väikse poisi ebaküpsust ja haavatavust tuleb kaitsta, enne kui temalt võib hakata nõudma mehisust. Kasvatustraditsioone

saab arendada ja muuta. Seda, mis ei tööta, on mõttekas parandada.

Poistelt ei tohi nõuda üha rohkem ja rohkem ning nende puudusi ei tohi näägutades nina alla hõõruda. Siiski tuleb neilt nõuda mitmekülgset osalemist argitoimingutes, et kas või kogu eluks kujuneksid välja oskused iseseisvalt toime tulla. Täiskasvanuks saamine on nagu trepist ülesminek ning suuremaid asju ei tasu nõuda alles alumistel trepiastmel olijalt. Ükski mees ei pea ka täiskasvanuna olema parim nii metsajooksus kui matemaatikas, piisab vähemastki. Kõige olulisem on kasvada harmooniliseks, rahulolevaks ja toimetulevaks meheks igapäevasele ainuomasele moel.

Kasvavaid poisse peab julgema omal ajal ka silma alt ära lubada. Kodusest keskkonnast eemaldumine võib mõnikord olla sama raske nagu kõndima õppimine: lapsevanem peab käest lahti laskma, kuigi teab, et laps võib ninali kukkuda. Paar korda tõenäoliselt kukubki.

Iga poiss on ära teeninud, et mõistetakse tema vanust ja individuaalsust, toetatakse eneseusaldust, et teda julgustatakse ja innustatakse ning et teda ümbritseksid usaldusväärsed täiskasvanud. Lapsevanem peaks endale esitama kaks olulist küsimust: Kas sinu pojana on tore kasvada? Kas sinu pojana on turvaline kasvada? Vanem peab olema kindlakäeline ja järjekindel, aga vajaduse korral siiski alati poisiga käsikäes tegutsev, nõuandev sõber ning mitte kunagi ainult kambajõmm või karmikäeline ilkuja. Kasvatagem vähemalt tänapäeva poisse nii!

LÜHIDALT

- ▶ Lapsed on sünnist saadik erinevad, igaüks tegutseb ja areneb oma tempos.
- ▶ Poissi ei saa muuta kellekski teiseks, aga teda saab

aidata õppida toime tulema sellisena, nagu ta on.

- ▶ Väiksed poisid on õrnad, liigne karmus teeb kahju.
- ▶ Lastel tuleb nende vanusele vastavalt lasta ise proovida ja toime tulla.
- ▶ Poiss vajab ema ja isa, kes teda aktsepteeriksid.
- ▶ Argipäevas on tähtsad hea tuju ja turvatunne.



SAMASUGUNE, AGA NII ERINEV

Milline on poiss? Vallatu. Ülikuulekas. Vapper. Ja peale selle veel tegutseja, kogeja, testija ja katsetaja. Ta on maalähedane ja konkreetne, aga ka võidujanuline, piiride uurija, grupis tegutseja, maailmavallutaja ja õhulosside ehitaja. Poiss on naljakas, huumorist pulbitsev, tembutaja – võib-olla on poistele antud mingi eriline hooletuse geen? Neil on ka poisilikku energiat, mis paneb mürama ja üksteisest mõõtu võtma ning muudab rahunemise nii raskeks. Kui oleks võimalik pistik mõne poisiga ühendada, ei peaks maailm vist kunagi energiapuuduse käes kannatama. Neis leidub nii palju vastutustunnet, ausust ja võimet vaimustuda, et nad võiksid seda teistelegi jagada. Ühtlasi on neil kalduvus sagida ja tormata, unustada ja suunda muuta, vastutusest kõrvale hiilida või olla kangekaelne mossitaja. Nad võivad mõne riistapuu juurde tundideks paigale jääda või eirata head käitumist.

Kujutlegem olukorda, näiteks lasteaias muusikatunnis, kus lastele jagatakse kätte rütmipulgad ja antakse ülesanne ühes taktis rütmi lüüa. Seal nad siis reas istuvad ja lindilt hakkab kostma tuttav laul. Tundub, et kõik oskavad, kõik sobituvad rütmiga ja – kõigil jätkub tahtmist. Täitsa tore, me teeme muusikat! Ainult et... Kas ei lähe mitte nii, et keegi, tavaliselt poiss, hakkab teise poisiga mõõgavõitlust pidama. Teine poiss proovib, kui kaua pulk pörandal pöörleb. Kolmas torgib sellega kaaslast ja põhjustab rüüna. Neljas torkab pulga endale ninna ja ajab sõbra naerma. Käsklus „Käituge korralikult!” on enamasti mõeldud poistele.

Tänapäeval on paljudel täiskasvanutel väikestest poistest pisut kurb ettekujutus. Väiksed mehehakatised jätavad lasteadeade, põhikoolide ja edasiste õpingute statistikates normiga so-

bimatute patuoinaste mulje. Mõnede vanemate ajusopis tundub värelevat mõte, et poistest ei kasva kunagi korralikke, iseseisvalt toimetulevaid täiskasvanuid, kui kogu kasvatusprotsessi jooksul ei rakendata korralikke kontrollmehhanisme: reegleid, ülesannete täitmist, järelevalvet, piire ja ranget distsipliini. Juurigem inimesehakatistest see poisilikkus välja! Ehk tuleb see vallatu maailmas paremini toime, kui teda pisut memmepojastada?

Sellisest suhtumisest võrsub meeste jaoks kaunis piiratud tulevik. Kui poissmees on peaaegu vastutustundetuse ja moraalilageduse sünonüüm, siis Peeter Paan on muutunud juba sündroomi nimetuseks. Poisilikkus on midagi, millest tuleb vabaneda. Mingis eluetapis tähendab see ühtlasi süütusest vabanemist. Poisilikkust eriti ei ülistata. Emme paipoiss, memmepoeg, peiaripoiss, koer poiss, peksupoiss – ega needki pilti paranda. Aga kuidas kasvada tasakaalukaks, vastutustundlikuks, toimetulevaks meheks, kui keegi ei tundu mõistvat juba sellele eelnevat arenguetappi? Kuidas võiksid kooruda uhked liblikad, kui röövikud ja nukud on aias vastikust äratavad ja soovimatud külalised?

KAS VAREM OLI PAREM?

Üks soome kunsti kuldaja tuntud teoseid on Albert Edelfeldti maal „Rannal mängivad poisid” (1884). Kunstnikul on õnnestunud tabada eelmurdeeaalised rahmeldised endisaegsete soojade suvede valguses hetkeks tõsiste ja rahulikena, pühendunult puukoorest laevukest ujutamas. Võimalik, et parasjagu on tekkimas väike võistlus, kelle laevuke kõige paremini ujub. Rannakivil kükitavad ja vees seisavad pikakoivalised, ühtäkki suvist pikkust visanud poisid. Oma lohakas riietuses on nad just sellised heldimust äratavad rüblid, kes peaksid küll kõigile meeldima. Sellised liblikaröövikud, keda kõik oma aia lillepeenras meeleldi näeksid.

Tänapäeval, kus fotoaparaat on kõigile kättesaadav, võiks arvata, et variatsioonid samal teemal leidub perede fotoalbumites ja arvutite kõvaketastel lugematul hulgal. Pildistamine, see hinge vangistamine, on muutunud lihtsamaks ja kiiremaks, ning võiks arvata, et varasematele piltidele on lisandunud vähemalt kümnekordne hulk pilte poistest, kes liiguvad kiiremini kui fotoaparaadi katik ja pildistaja sõrm. Poisse, kes ei tardu ega sobitu poseerima, vaid jooksevad, sukelduvad, hüppavad ja veerevad kaadrist välja või lihtsalt ei nõustu pildile jääma. Poisse, kes käituvad sedavõrd poisilikult, et maalikunst ei jõudnud või tahtnud seda jäädvustada.

Peagi pensionile jäävad taadid ja papad olid oma lugude järgi lapsepõlves parajad väänikud ja võrukaelad. Vajuti läbi jää, kukuti katuselt alla ja lõhuti nii mõnigi suusapaar. Ning paistab, et pea kõigist neist on saanud korralikud inimesed. Nüüd tundub käimas olevat ühiskondlik muutus, mille tõttu peetakse sellist maailma avastavat ja piire kompivat käitumist millekski ebasoovitavaks, mis tuleks inimesest välja juurida. Kas poistele tehakse turvalisuse nimel liiga?

POISI TEE VIIB UUE POOLE

Kas pole siis meie äriilma tuntuimad nimed viimastel aastatel valjuhäälselt jutlustanud vajadusest innovaatorite ja katsetajate järele, kes ei hooliks vanadest raamidest ja harjunud radadest ning ilma kelleleta oleks ohustatud meie majanduse rahvuslik konkurentsivõime? Otsitakse kartmatuid ettevõtjaid, kes ei kummardaks vanu reegleid ja tavasid. Huvi maailma vastu ja soov kehtivaid reegleid kahtluse alla seada on igas lapses olemas algusest peale. Poisse tundub olevat sellega üsna ohtralt õnnistatud, kui uskuda lasteaiakasvatajaid ja õpetajaid. Oleks tore, kui samasugune vaimustus elaks edasi

ka kõigis täiskasvanud meestes. Kui vaadata paljudes poistes peituvat energiat positiivse nähtusena, ilma professionaalse pedagoogi, kindlustusevõtja või kinnisvaraomaniku prillideta, võib poisilikku energiat kui maailma muutvat jõudu ainult imetleda. Paljude poiste elu mõtteks tundub olevat üles leida seni leidmata võimalused ja rõõmud. Tasub siiski meeles pidada, et iga poisi elu mõjutab jokker. Ühtäkki, ootamatult tehakse läbimõtlematu, isegi saatuslik tegu. Hüpe pea ees vette tundmatus kohas, liiga pikk lend, kaklus. Või lihtsalt liiga pikk tiir võrriga.

Poiste peades sünnib otsekui iseenesest hämmastavaid mõttekäike:

„Tuleb proovida, kas see on võimalik, juba selle pärast, et see võib olla võimalik. Looma taltsutamine on väljakutse, mis on väärt eesmärk, kuigi selleks võib kuluda aastaid. Kui millegi eest saab võita auhinna, tasub seda proovida. Kui on väljakutse, pole mugavusi vaja. Väljakutse on alati tõsine asi, mida tuleb võtta tõsiselt. Kui ei saa tõsimeeli võidelda, tuleks mõelda, kas maksab sellega üldse tegelema hakata. Kui miski ärritab, üritan seda muuta, olgu see mis tahes. On oluline julgeda kollektiivi liige olla, rivist välja ei astuta. Kas ma saaksin luua oma kuningriigi, kus kehtiks oma raha? Kas teised on minu alamad või mina teiste oma? Alati tuleb tagada kogu meeskonna julgeolek ja vastutada kõigi liikmete eest. Ma ei saa tunnistada, et vajan abi. Kui pakud abi, võidakse seda kergesti solvanguks pidada. Võid asja ise korda ajada, kui sa seda kord juba paremini oskad.”

Kui poiss piilub tundmatusse, näeb ta, et see, mis juba olemas on, on väljakutse: seda on *võib-olla* võimalik muuta.

Või on seda ehk võimalik süstemaatilisi seadusi järgivaks tervikuks ümber korraldada? „Võib-olla” ja selle poole püüdlamine on piisav eesmärk. Utopia taotlemine on poisi jaoks argipäev. Kehtiv reaalsus muutub igavaks sedamööda, kui selle tööpõhimõtted selgeks saavad. Siis saab uueks väljakutseks selle vinnastamine, venitamine ääre ja otsani. Eesmärk on reaalsuse ja isiklike võimete proovilepanek. Mille muuga seletada kõiki neid tuunitud võrre, motikaid ja mootorsaane? Mida muud väljendavad Duudsonid, Lordi, rallisõitjad ja tšelloheviandid?

Paljudes väikestes meessoost võrukaeltes leidub peotäis poisilikku rahutust, mis ei paindu täiskasvanute tahte alla. Nad ei ole rahul, kui peavad tegutsema teiste juhtnööre täites ja saama tagasisidet oma oskuste ja arengu kohta, vaid soovivad antud ülesande raamest väljuda, kohandada. Poisid tahavad testida, kas keegi on roolis ja kas teda on võimalik trotsida. Kuivõrd saab endale vabadust lubada? Lõbus peab olema, põnev igatahes! Paljud poisid ei kombi ettevaatlikult ega hinda inimeste ootusi ja lootusi, vaid loovad neist endale otsekui möödaminnes üldise pildi. Sageli koheldakse kõrvalseisjaid ruumis asuvate elutute esemetena. Uudishimulik pisipoiss jääb, suu lahti, täies ehtes vastu lonkivat kohalikku punkarit jõllitama. Külatänaval tormav poistekamp kohtleb juhuslikke möödakäijaid puupakkudena: kui nad ette satuvad, põrgatakse kõrvale või lipsatakse mõne vastutulija varju tagaajaja eest peitu. Olukorra elemente ühendavad tegurid seevastu selgitatakse välja: millised on võimalused kokku sobitada, tegutseda, midagi saavutada ja vabadusi võtta? Aga miks küll nii? Võib-olla seepärast, et poiste geenid toimivad teatud viisil või on selle põhjuseks teistelt poistelt õpitud käitumismudelid või isegi pisikesest peale vanematelt saadud kasvatus.